

Den 1 februari 1959.
Gruppen är på väg
att slå läger på
"Döda berget".

Det ryska mysteriet som aldrig blev löst. Vad hände med Djatlovexpeditionen?

De var unga. De var livsglada. De älskade att sjunga, att åka skidor, att vandra. Att spexa, att spela mandolin.

Alla nio dog en våldsam död. Sextio år senare ruvar Uralbergen i Ryssland fortfarande på sin hemlighet.

Vad hände med Djatlovexpeditionen 1959?

Text **Anna-Lena Laurén**

Igor Djatlov är målmedveten på alla plan. Han vet inte bara hur man överlever i skog och mark, utan också hur man hanterar den stelbenta sovjetbyråkratin.

Han ser charmig ut. Glad, äventyrlig. En spelevink.

På de svartvita bilderna från slutet av 1950-talet poserar Igor Djatlov med frost i skägg och mustasch. Han har en gigantisk rygsäck på ryggen och skidstavar i händerna, den unga pionjären förkroppsligad. Men Djatlov var inte partiaktiv. Det han älskade mest var naturen och friheten.

Sverdlovsk i slutet av 1950-talet var ett av Sovjetunionens industriella centrum. Landet var en centralstyrd diktatur, men Sverdlovsk, dagens Jekaterinburg, hade 1800 kilometer mellan sig själv och huvudstaden Moskva. I Ryssland är uralborna kända för att vara hårdföra och självständiga. Igor Djatlov var inget undantag.

I januari 1959 är Djatlov 23 år gammal och går sitt femte och sista år vid Ural Polytekniska Institutet. Hans huvudämne är radioteknik. Djatlov är en känd och respekterad skidåkare och bergsbestigare. Han tillverkar själv en del av sin utrustning, bland annat den bärbara kaminen han har med sig i fält.

Under hösten 1958 börjar han planera en ny expedition. Den är 300 kilometer lång och har berget Otorsten i Uralbergen som slutpunkt.

Rutten är oerhört krävande. Expeditionsmedlemmarna väljs ut med omsorg.

– Rutten han valde var en av de svåraste tänkbara på den tiden. Ingen hade gjort den tidigare, säger expeditionsmedlemmen Jurij Judin i en tv-intervju för den ryska kanalen Rossija 24.

Judin är Djatlovexpeditionens enda överlevande. Han intervjuas i dokumentären ”Pereval Djatlova. Konets istorii” (”Djatlovpasset. Slutet på historien”), som sändes av Rossija 24 i början av 2019. Dokumentären har fått sitt namn efter stället där katastrofen ägde rum – i ett brant bergspass tio kilometer från bergstoppen Otorsten.

Det finns inga allmänt tillgängliga kartor för regionen, något som är normalt i sovjetisk samhället där tillgången till kartor över huvud taget är begränsad. Endast geologer och militärer har kartor över området. Djatlov får hjälp av en geolog för att utarbeta rutten till Otorsten.

– Igor bestämde allt själv. Vart vi skulle åka, vilka rutter vi skulle välja. Med oss övriga expeditionssmedlemmar diskuterade han aldrig. På sin höjd rådgjorde han med Krivonisjtjenko, säger Judin.

Ukrainaren Georgij Krivonisjtjenko är Djatlovs bästa vän. En kreativ spjuver som älskar att skämta, berätta anekdoter och skriva dikter. Krivonisjtjenkos favoritsång är den populära sovjetvisan ”Jag älskar dig livet, och jag hoppas det är ömsesidigt”.

Hans ihjälfrusna lik blir ett av de första som hittas.

Igor Djatlov är målmedveten på alla plan. Han vet inte bara hur man överlever i skog och mark, utan också hur man hanterar den stelbenta sovjetbyråkratin.

För att genomföra en dylik expedition behövs tillstånd av både myndigheter och arbetsgivare. Flera av expeditionssmedlemmarna är redan utexaminerade och har börjat jobba. De kan inte lämna sina arbetsplatser utan tillstånd. Djatlov lyckas runda alla hinder genom att säga att expeditionen görs för att hedra Kommunistpartiets 21:a partikongress, som skulle inledas den 27 januari.

– Det var Igors taktik för att slippa en massa byråkrati. Om man sade att det var för att hedra partikongressen var ledningen tvungen att gå med på det, säger Judin till Rossija 24.

Rossija 24 är en statlig kanal, känd för sin roll i det ryska propagandamaskineriet. Men den här dokumentären är omsorgsfullt och grundligt gjord. Den gör en detaljerad genomgång av all fakta som i dag finns tillhanda.

Den kan dock fortfarande inte svara på frågan: Vad var det som egentligen hände i de uraliska bergen natten mellan den 1 och 2 februari 1959?

Av tio deltagare studerar sex personer på Polytekniska institutet i Sverdlovsk. Tre är utexaminerade. De har kvalificerat sig för svårighetsnivå II – den näst högsta – för terrängvandrare. Efter den krävande expeditionen ska de flyttas upp till nivå III.

Zinaida Kolmogorova har egentligen redan anmält sig till en annan expedition. Men när Igor Djatlov frågar om hon inte hellre ville komma med honom tackar hon ja.

Den tionde expeditionssmedlemmen, Semjon Zolotarjov, tillhör inte gruppen från början. Han är frontveteran och skidinstruktör i Sverdlovsk och ansöker om att få delta i ett sent skede. Zolotarjov behöver erfarenheten för att höja sina kvalifikationer som skidinstruktör. I efterhand har han misstänkts tillhöra KGB – rykten som aldrig har bekräftats. Av samtida skidinstruktörer avfärdas de kategoriskt. Zolotarjov beskrivs som en kunnig och socialt mycket begåvad yrkesman, en omtyckt skidinstruktör och terrängvandrare.

Gruppen tar tåget från Sverdlovsk till Ivdel den 23 januari. Resan går smidigt och medlemmarna är på strålände humör. De flesta är mycket unga, mellan 21 och 24 år gamla. Äldst är 38-årige Zolotarjov.

Vittnesmålen om skoj och spex under resan är många. Zolotarjov är visserligen ny och okänd för de övriga medlemmarna, men gör sig snabbt hemmastadd i kollektivet. Han har en bra sångröst och hinner introducera många nya visor under den dygnslånga tågfärden.

Vid ett tågbyte spexar Georgij Krivonisjtjenko på stationen. Han spelar mandolin och ber skämtsamt medpassagerarna om pengar, vilket leder till att han grips av milisen eftersom det är förbjudet att tigga i Sovjetunionen.

Krivonisjtjenko släpps och resan fortsätter till Ivdel. Där antrar deltagarna sovjetiska terrängfordon för etappen till Vizjaj, dit de anländer den 25 januari. Det är den sista större bosättningen vid bergets fot och den ligger intill ett Gulag-läger, Ivdellag. Vägarna är än i dag så dåliga att de bara kan tillryggaläggas med sovjettillverkade Ural- och UAZ-bilar.

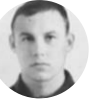
Följande dag reser Djatlovexpeditionen på lastbilsflak till ett timmermansläger där de övernattar. Den 27 januari 1959 spänner de på sig skidorna och ger sig ut i vildmarken.

Samma dag inser Jurij Judin att han blir tvungen att bryta. Draget på det öppna lastbilsflaket

De tio medlemmarna

Igor Djatlov, 23 år.

Jurij Dorosjenko, 21 år.

Ljudmila Dubinina, 20 år.

Georgij Krivonisjtjenko, 23 år.

Aleksandr Kolevatov, 24 år.

Zinaida Kolmogorova, 22 år.

Rustem Slobodin, 23 år.

Nikolaj Thibeaux-Brignolles, 23 år.

Semjon Zolotarjov, 38 år.

Jurij Judin, 21 år.

23-årige Igor Djatlov är en mycket erfaren skidåkare och bergsbestigare. Rutten som han planerar är 300 kilometer lång och oerhört krävande. Han väljer ut sina expeditionsmedlemmar med omsorg.

Den sista etappen inför expeditionen på ett lastbilsflak mellan Ivdel och ett timmermansläger vid Uralbergens fot. Det är den 26 januari 1959 och bilden är tagen med Krivonisjtjenkos kamera.

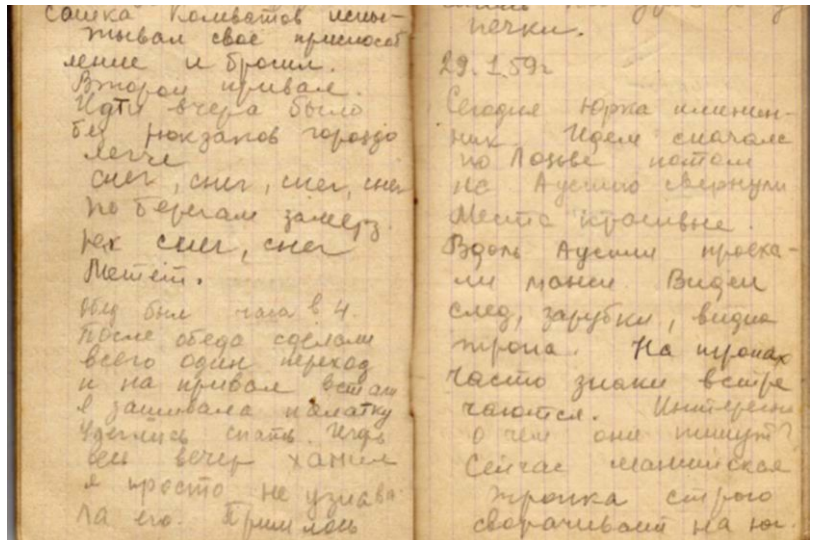
Expeditionsmedlemmarna tillbringar en natt i lägret, tillsammans med skogsarbetare. Bilden är tagen med Rustem Slobodins kamera.

Ljudmila Dubinina tar adjö av Jurij Judin, som avbryter expeditionen på grund av reumatism den 27 januari 1959. Han skulle bli Djatlovexpeditionens enda överlevande. Bilden är tagen med Krivonisjtjenkos kamera. Till vänster Igor Djatlov.

Gruppen dokumenterar noggrant sin expedition både genom dagböcker, fotografier och filminspelningar. Här är det Georgij Krivonisjtjenko som poserar med en kamera och Zinaida Kolmogorova som skriver dagbok.

Ur Zinaidas dagbok den 29 januari 1959: "I dag fyller Jurka (Dorosjenko) år. Först kom vi till Lozva, sedan vände vi till Auspija. Vackra omgivningar. Manser har passerat här, längs Auspija-floden. Man ser en stig. Vi ser ofta tecken längs stigarna som de mansiska jägarna har gjort. Jag undrar vad de skriver om?"

har förvärrat hans reumatism. Ljudmila Dubinina ger honom en teddybjörn som minne innan han återvänder till timmermanslägret med häst och släde följande morgon. Den 1 februari är han tillbaka i Sverdlovsk.

Judin är Djatlovexpeditionens enda överlevande. Men det vet han inte förrän flera veckor senare.

Den 29 och 30 januari rör sig expeditionen längs mansernas gamla jaktstigar vid floderna Lozva och Auspija. Manserna är ett ursprungsfolk i Uralbergen som lever på jakt och fiske. Gruppen ser ibland märken för jaktstigarna som mansjägarna har placerat ut. De åker skidor på flodernas frusna is så mycket det går för att spara energi.

Under färden tar de bilder. Flera medlemmar skriver anteckningar i sina dagböcker. Ingenting avvikande antecknas – allt verkar gå enligt planerna.

Den 31 januari försöker gruppen bygga ett tillfälligt lager för mat och förnödenheter, som de behöver på vägen tillbaka. Det första försöket misslyckas och de måste börja om från början. De blir inte klara förrän nästa dag och fortsätter sedan mot Otorsten. Vädret blir sämre, men humöret är fortfarande på topp.

Den 1 februari reser de tältet på en sluttning på 1 079 meters höjd. Berget där gruppen slår sitt sista läger kallas Cholat Siachl. På mansi betyder det Döda berget – ett ställe som ursprungsfolket manserna undviker. Enligt en gammal legend är det platsen för den blodtörstiga gudinnan Sorninaj, som kräver människooffer för att hållas på gott humör.

Enligt dagens manser är dock skälet till att de undviker berget betydligt mer prosaiskt. Där finns nämligen ingenting att jaga.

Djatlov känner sannolikt till att manserna betraktar området som farligt. Men för en sovjetisk ateist hade det knappast någon större betydelse. Lika lite som att Otorsten, ändstation för Djatlovexpeditionen, på mansi betyder: Gå inte dit.

Otorsten ligger inte långt borta, på tio kilometers avstånd. Det blåser hårt, men Djatlov väljer trots detta att slå läger högt upp i sluttningen och inte längre ned för att få bättre skydd.

– Antagligen ville han inte förlora höjd, säger Jurij Judin.

Därefter vet vi inte exakt som har hänt.

Vi vet dock följande:

Mitt i natten, i bitande köld, har expeditionsmedlemmarna lämnat tältet i panik. Tältduken har skurits upp inifrån. Många hann inte ens ta på sig skor utan rusade ut barfota, i bara underkläder. Någon har dock haft sinnesnärvaro nog att lämna en tänd ficklampa på tältets tak, för att de senare ska kunna hitta tillbaka.

En bit längre ned för sluttningen, invid en sibirisk tall, har de gjort upp en eld. Tallens grenar har brutits ända upp till 4–5 meter – av allt att döma har ungdomarna stått på varandras axlar för att nå så högt. Räddningsarbetaren Sergej Sogrin säger att de har gjort en ”gigantisk” insats för att samla ihop ved. Han tror att Nikolaj Thibeaux-Brignolles, den minsta och lättaste, har stått högst upp.

De lyckas också tända elden.

Expeditionen borde ha skickat ett radiomeddelande den 12 februari. Ingenting hörs av dem och fyra dagar senare sänder man ut en sökpatrull. Patrullen får hjälp av två mansiska jägare, som känner bergen som sin egen ficka.

Den 26 februari hittar räddningsexpeditionen det tomma tältet.

– Där fanns filter och kläder. Spår av en människa ledde nerför sluttningen. De hade blivit upphöjda, som spår blir när det blåser hårt, säger Vadim Brusnitsyn, som deltog i sökpatrullen, till Rossija 24.

Samma kväll dricker medlemmarna i gruppen en liten skål för Djatlovexpeditionen.

– Vi hoppades att de fortfarande var vid liv – att de hade tagit skydd längre ner. Men den mansiska jägaren bara skakade på huvudet, säger Michail Sjaravin, som deltog i sökpatrullen.

Följande dag hittar patrullen Grigorij Krivonisjtjenkos och Jurij Dorosjenkos stelfrusna lik. De ligger halvnakna på rygg, i bara underkläder och med svartbränd hud.

– De hade bara ben och armar. Huden var svart. De hade dött intill resterna av en eld. Det var som om de hade klätt av sig och frös så mycket att de inte kände att elden brände dem, säger Michail Sjaravin.

Att liken låg utsträckta på rygg tycker han är konstigt.

– De borde ju ha krupit ihop mot kölden. Jag tror inte att de själva intog denna ställning innan de dog. Det såg snarare ut som om någon hade

släpat dit dem i händerna eller fötterna, säger Michail Sjaravin.

Trehundra meter högre upp mot sluttningen hittas kvarlevorna efter Igor Djatlov. Han ligger på rygg i riktning mot tältet – tydligen har han försökt ta sig tillbaka dit. Självt är han i motsats till de övriga varmt klädd i långkalsonger och skidbyxor, tröja, mössa och strumpor på fötterna. Ett tunt istäcke över ansiktet visar att han har andats i snön innan han dog.

Drygt trehundra meter ovanför Djatlov hittas Zinaida Kolmogorova. Också hon är varmt klädd, men utan skor.

Räddningsarbetarna fortsätter sitt tålmodsprövande jobb. Snön är på sina ställen flera meter tjock, ibland så tjock att de två meter långa stålsonderna inte når ända ner till marken. Militären är på plats och kontrollerar letandet, något som räddningsarbetarna i efterhand finner märkligt.

De får inte leta utanför området, inte bredda sökningarna. Soldaterna förbjuder det.

Den 5 mars hittas liket efter Rustem Slobodin. Han ligger på 150 meters avstånd från Kolmogorova, förhållandevis varmt klädd i fyra par strumpor och en filtstövel på ena foten. Både Slobodin och Kolmogorova bär spår av att ha blött näsblod.

I början av april stoppades arbetet kring olycksplatsen på grund av dåligt väder. De fem förolyckade som har hittats ska begravas. På Polytekniska institutet i Sverdlovsk sätter man upp handskrivna lappar om när begravningen ska äga rum. Studenterna lägger märke till att okända personer, sannolikt KGB-agenter, har börjat röra sig i korridorerna.

Lapparna rivs omedelbart ner. Studenterna som har hängt upp dem får en varning. Myndigheterna gör allt för att hyscha ner uppståndelsen och hindra att information om begravningarna sprids.

På sovjetiskt manér hålls även de anhöriga i ett informationsvakuum. Irina Rasjevskaja, syster till den förolyckade Jurij Dorosjenko, säger till Rossija 24 att hennes mor fick se liket av sin son först då han låg i kistan inför begravningen.

– Han var 21 år gammal men såg ut att vara fyrtio. Mamma kände inte igen honom. Hon var övertygad om att han hade dött av något annat än köld, säger Irina Rasjevskaja.

Jurij Judin – han som överlevde.

Mitt i natten, i bitande köld, lämnar expeditionensmedlemmarna tältet i panik. Tältduken har skurits upp inifrån. De rusar ut barfota, i bara underkläder.

Ljudmila Dubinina, Grigorij Krivonisjtjenko, Nikolaj Thibeaux-Brignolle och Rustem Slobodin spexar framför kameran. Sammanhållningen i gruppen var omvittnat god.

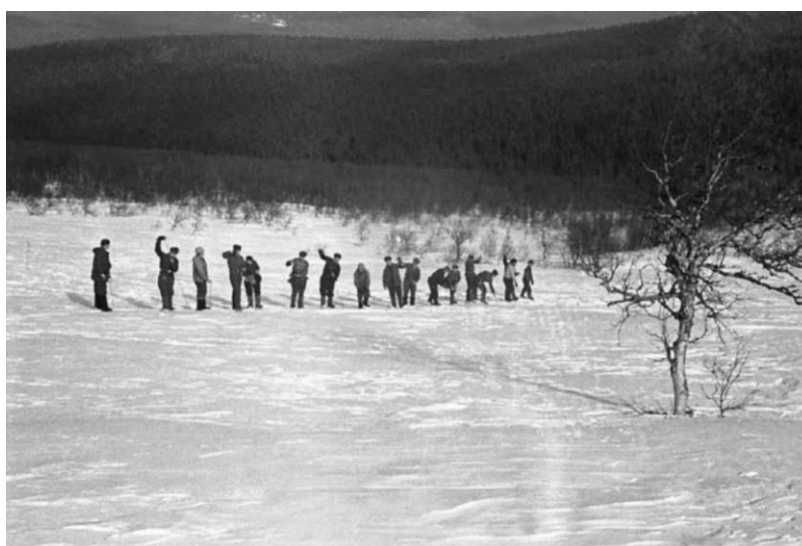

Gruppen har tagit sig upp ovanför trädgränsen. Klockan är cirka tre på eftermiddagen den 1 februari då medlemmarna reser sitt sista nattläger.

Källa för samtliga arkivbilder: sajten Dyatlovpass.com. Där kan man se fler bilder från expeditionens kameror och från sökarbetet.

Nästan all utrustning blev kvar i tältet. Bilden är tagen den 27 februari 1959, en dag efter att tältet hittades, till stor del täckt av snö.

Räddningsarbetarna söker igenom snön genom att sticka ner två meter långa metallstavar, sonder, tätt bredvid varandra. Området är stort och vädret blir sämre, så det tar flera månader innan alla nio medlemmarna har hittats.

Zinaida Kolmogorova och fyra andra expeditionsmedlemmar begravs i öppna kistor den 9 och 10 mars. Flera tusen människor följer kistorna, trots att myndigheterna försöker tysta ner begravningarna.

Längst till höger står förundersökningschefen Lev Ivanov. Men räddningsarbetarna vittnar om att han började bete sig märkligt efter att de fem första expeditionsmedlemmarna hade hittats. Vad hade han fått för order?

Underjordiska monster, kanske? I alla fall på affischen för skräckfilmen "Devil's pass" från 2013, i regi av Renny Harlin.

Sista bilden i Krivonisjtjenkos kamera. De otydliga fläckarna har tolkats som ufon eller som en robot, som sköts över gruppen av misstag. Men det är mycket möjligt att bilden bara är sista klicket för att komma till slutet på filmen inför framkallning på labbet.

Förundersökningen från 1959 visar hur tältet hade skurits sönder inifrån.

Foto: Donat Sorokin/TT

I början av februari i år öppnades Djatlovfallet på nytt av åklagarmyndigheterna i Sverdlovskdistriktet. På bilden Andrej Kurjakov (till vänster), en av de ansvariga för den nya förundersökningen.

Foto: Donas Sorokin/TT

Myndigheternas försök att hindra information om begravningen från att spridas misslyckas. Mellan tusen och tvåusen personer tar avsked av Kolmogorova, Dorosjenko och Krivonisjtjenko den 9 mars. Minst lika många deltar i Djatlovs och Slobodins begravning följande dag.

Letandet efter de fyra sista medlemmarna fortsätter i slutet av april. Den 4 maj, tack vare de mansiska jägarna, hittar man dem i en ravin under fyra meter snö. Ljudmila Dubinina står på knä, omfamnar en klippa med ansiktet i en liten bäck. I närheten av henne ligger Zolotarjov, Nikolaj Thibeaux-Brignolles och Aleksandr Kolevov. Alla tre är relativt varmt klädda.

Dubinina har Krivonisjtjenkos brända byxor på sig. Kring sin vänstra fot och skenben har hon lindat en trasig jacka.

Det märkligaste är skadorna. Dubinina har allvarliga skador i bröstet och saknar tunga och ögon. Också Zolotarjov har bröstskador och saknar ögon. Thibeaux-Brignolles har en öppen skullskada.

Har han fått den efter att ha fallit från pyramiden de byggde upp vid tallen?

Men varifrån kommer i så fall Dubininas och Zolotarjovs bröstskador?

De fem första medlemmarna har frusit ihjäl, på fackspråk dött i hypotermi. Men Dubinina, Zolotarjov och Thibeaux-Brignolles har tillfogats hårda slag. Läkarna fastslår omedelbart att åtminstone Dubinina och Thibeaux-Brignolles inte har dött av kölden. De avled på grund av sina skador.

Att tunga och ögon fattades hos Dubinina kan förklaras med förruttnelseprocessen – hon låg i en bäck. Men vem eller vad har tillfogat de övriga skadorna?

Det borde vara en sak för polis och läkare i rättsmedicin. Men de tillåts inte göra sitt jobb.

– Förundersökningen är otroligt märklig. Sverdlovsk hade mycket bra poliser och förundersökare, bland de bästa i Sovjetunionen. Men förundersökningen är full av fel och slarv, man bryter mot reglerna, och det är inte av inkompetens. Det ser ut som att man med avsikt vill blanda bort korten, säger Leonid Prosjkin till Rossija 24.

Prosjkin är själv före detta sovjetisk förundersökare. I dag är han advokat i Jekaterinburg (före detta Sverdlovsk) och kan på rak arm lista en mängd exempel på varför förundersökningen inte håller.

– Det står inget om väderförhållandena då katastrofen skedde – vare sig om temperatur eller om hur hårt det blåste.

– Inga rättsmedicinska experter var på plats vid katastrofplatsen, bara räddningsarbetare och militären. Detta trots att all expertis fanns tillhanda i Sverdlovsk och enkelt hade kunnat flygas dit med helikopter.

– Platsen undersöktes bara en enda gång. Man lät bli att återvända på sommaren då snön hade smält och det hade varit betydligt lättare att hitta bevis.

– Vid obduktionen av kropparna insisterade distriktsåklagaren på att få vara med. Det fanns i normala fall ingen anledning för en åklagare att övervaka en obduktion.

Rättsläkaren Eduard Tumanov hittar flera besynnerligheter i obduktionsresultatet.

– Där står att expeditionsmedlemmarna dog av köld. Men det står ingenting om på vilka grunder man har dragit den slutsatsen, vilket är häpnadsväckande. Hur kan en läkare ställa diagnos utan att motivera den på något sätt? Och alla skador i revben, skallben och bröst har försvunnit! Läkarna har skickat bara oskadad vävnad till analys. Den sortens analyser är meningslösa, säger Tumanov till Rossija 24.

Under åren som gått efter tragedin har en mängd teorier kastats fram, den ena vildare än den andra. Det har spekulerats i att en yeti – legendernas snöman – har anfällt lägret. Att det var utomjordingar.

Att det handlade om ett svartsjukegräl. Den teorin har avvisats kategoriskt av Jurij Judin. Han säger att både Kolmogorova och Dubinina betraktades som en i gänget, alla var kamrater.

En lavin låter mer sannolik. Men enligt Eduard Tumanov är det otänkbart att Dubinina, Zolotarjov och Thibeaux-Brignolles har fått sina skador av en lavin.

– Det ser alltid annorlunda ut. Snön är en stor massa och det leder till blodsutgjutelser överallt på kroppen. Men det blir sällan några skador på skelettet.

Polisundersökningen om Djatlov mysteriet utgår först från att gruppen har mördats av manser. Detta ugriska ursprungsfolk, som bor längs Uralbergets sluttningar, har en panteistisk religion där vissa platser betraktas som heliga. Hypotesen är att de har blivit upprörda över att Djatlov valde en rutt som passerade deras heliga platser. Som ett straff anföll de lägret mitt i natten och dödade samtliga medlemmarna i gruppen.

Denna teori faller snart ihop som ett korthus. Cholat Siachl är inte ett heligt berg för manserna – de undviker det. Om manserna verkligen hade begått dessa mord hade de kunnat sopa undan spåren så att ingen någonsin skulle hitta kvarlevorna. Framför allt är det tack vare två mansiska jägare som liken hittas – de har ställt sin kunskap om regionen till förfogande för sökpatrullerna, i stället för att villa bort dem.

Den mansiska teorin förkastas.

Räddningsarbetarna vittnar om att förundersökningschefen Lev Ivanov, som aktivt deltog i sökandet, började bete sig konstigt. Till en början samtalande han aktivt med alla, lade fram och prövade sina teorier.

Men när de fem första liken har obducerats kallas Ivanov i brådskande ordning till Sverdlovsk. Han hämtas med helikopter. När han återvänder till förundersökningsplatsen är han förändrad.

Han slutar helt enkelt ställa frågor.

– Före det hade han lyssnat på oss. Vi jobbade väldigt bra ihop. Men nu var det som om han hade fått order uppifrån om hur fallet skulle lösas, säger Sergej Sogrin, som deltog i räddningsoperationen.

Allt tyder på att det helt enkelt inte är meningen att undersökningen ska lägga fram all information som finns.

I slutet av maj läggs rättsfallet oväntat ned –

Under åren har en mängd teorier kastats fram. Var det en yeti – legendernas snöman – som anföll lägret? Eller utomjordingar?

tre månader efter att det öppnades. Nio personer har dött, ingen vet fortfarande hur det gick till. Ett totalt mysterium läggs helt sonika till handlingarna.

Polisen har kommit till slutsatsen att expeditionens medlemmarna dog på grund av en utomstående kraft som de inte klarade av att hantera. Det ryska uttrycket *stichijnaja sila* är svåröversatt, men betyder ungefär "elementens kraft". En dödsorsak som väcker fler frågor än ger svar.

– "Elementens kraft"? Det finns ingen sådan paragraf i lagtexten, säger Prosjkin.

I början av 1990-talet skriver Lev Ivanov en tidningsartikel i lokaltidningen Leninskij Put om att manserna i området hade sett märkliga ljus på himlen. Han vänder sig också till det självständiga Rysslands första president Boris Jeltsin och ber honom se till att förundersökningen om Djatlovexpeditionen ska återupptas. Jeltsin, född i Sverdlovsk, är utbildad vid samma polytekniska institut som medlemmarna i expeditionen. Han utexaminerades därifrån fyra år före olyckan.

Ingenting händer. Lev Ivanov avlider år 1997. Efter hans död visar det sig att han har förvarat Djatlovgruppens kamerafilmer i sitt eget arkiv. Dottern Aleksandra Ivanova donerar dem till Fonden för Djatlovgruppens minne.

– Det enda pappa sade om Djatlovaffären var att han hade en familj, att han måste tänka på deras framtid, säger Aleksandra Ivanova till Rossija 24.

Visste eller anade Lev Ivanov något som han hoppades att eftervärlden skulle undersöka? Var det därför han såg till att filmerna inte kom i händerna på sovjetmyndigheterna?

De före detta sovjetiska förundersökaren Leonid Prosjkin är övertygad om att armén hade något att dölja.

– En massa soldater deltog i sökandet. Flygvapnet, officerare. Varför det? De hade inget med saken att göra. Och de försvarade sökandet eftersom de ville kontrollera allt, säger Prosjkin.

Både Prosjkin och Fonden för Djatlovgruppens minne för fram samma teori: Den sovjetiska armén sköt robotar mot berget i experimentsyfte, utan att veta att en grupp människor befann sig där.

Räddningsarbetaren Valentin Jakimenko har i flera år försökt övertyga allmänheten om att det finns bevis för teorin.

– Det finns bilder som gruppen tagit av ett märkligt ljus på himlen. De fotograferade det och sedan återvände de till tältet. Därefter skedde katastrofen. Exakt hur de dog vet jag inte, men jag är helt övertygad om att det inte berodde på några naturkrafter, säger Valentin Jakimenko.

Rossija 24 har intervjuat Valerij Anjamov, som är mans och en av de få fasta invånarna i området. Han är dessutom son till Nikolaj Anjamov, en av de två manser som hittade Djatlovs läger.

– Nära Djatlovpasset ligger metallskrot mellan träden. Det måste ha ramlat från himlen eftersom där inte finns några vägar, säger Anjamov.

Det är känt att sovjetarmén just då sysslade med att i experimentsyfte skjuta robotar mot norra Ural. Experimenten var hemliga och har

aldrig bekräftats av armén. Enligt en bok om de sovjetiska kärndrivna robotarna av Ivan Ivkin och Grigorij Suchina, som kom ut 2010, skedde en olycka på armébasen Kapustin Jar den 2 februari 1959. En raket sköts av i misstag.

Men allt detta är indicier, antaganden utan svar.

I februari 2019 – sextio år sedan katastrofen ägde rum – meddelar åklagarmyndigheterna i Sverdlovskdistriktet att de återupptar förundersökningen kring Djatlovexpeditionen.

Undersökningarna pågår som bäst. De första resultaten utlovas i slutet av 2019 eller början av 2020. Åklagarmyndigheterna utesluter inte att man öppnar gravarna och gör en ny obduktion, förutsatt att de anhöriga tillåter det.

Myndigheterna har också gått ut och förklarat varför så många soldater deltog i räddningsoperationen. Förklaringen är att man helt enkelt ville använda alla krafter som stod till buds.

Men det förklarar inte varför armén ville kontrollera och begränsa letandet.

Vidare tänker myndigheterna endast undersöka tre versioner, som alla har att göra med naturliga fenomen: Lavin, orkan eller ras av snöskare. Man undersöker inte arméns robotexperiment eller några andra, till mänsklig verksamhet kopplade orsaker.

Djatlovsällskapet är kritiskt. Pjotr Bartolomej, som leder Djatlovsällskapet, säger att åklagarmyndigheterna i Sverdlovsk diskrediterar alla vittnen som ger en helt annan version.

Räddningsarbetarna som var på plats säger att det är otänkbart att Djatlovexpeditionen döddes av en lavin.

– Jag vet hur det ser ut efter en lavin, jag är alpinist. Det fanns inga spår av någon lavin, och det var inte heller den sortens sluttning där laven är vanliga, säger räddningsarbetaren Vadim Brusnitsyn till Rossija 24.

Problemet är att sovjetmyndigheterna alltid agerade enligt principen att locket ska läggas på. De dolde eller förstörde information också när det inte var nödvändigt. Därför kan det fortfarande finnas många pusselbitar gömda i slutna arkiv.

Sextio år har redan gått och en hel del bevis har troligen gått förlorade. Men om alla stenar vänds är det ändå möjligt att något nytt kommer fram.

Dock ser det inte ut som att den här undersökningen har för avsikt att göra det.

Bara en helt oberoende undersökning kan eventuellt lyfta på slöjan kring mysteriet Djatlovexpeditionen. Det är inte sannolikt att en sådan äger rum så länge Ryssland styrs av Putinregimen.

Anna-Lena Laurén
anna-lena.lauren@dn.se

Intervjun för Rossija 24 med Jurij Judin gjordes i början av året 2013. Han avled den 27 april 2013. Expeditionsmedlemmarnas dagböcker blev offentliga i början av 2009, femtio år sedan medlemmarna dog.

Richard Holmgren i Djatlovpasset, prick 60 år efter Igor Djatlovs expedition. Foto: Artem Dogomirov

Svenskar reste i Djatlovs spår

● I slutet av januari 2019 genomförde svenskarna Richard Holmgren och Andreas Liljegren en ny expedition i Djatlovs spår, 60 år efter katastrofen. De har en egen teori om vad som hände i Uralbergen, som Richard Holmgren beskriver.

Hur kom ni på idén att göra en ny Djatlovexpedition?

– Jag är arkeolog och det ligger ju i den arkeologiska ådran att när konstiga saker sker försöker man förstå det i rationella termer. Vi hade ungefär samma utrustning som Djatlovexpeditionen, men vi var färre så därför drog vi utrustningen i kälkar i stället för att bära den i ryggsäckar. Ändå lyckades vi inte hålla jämna steg med Djatlovexpeditionen – medlemmarna var verkligen extremt vältränade. Det framgår inte riktigt ur deras dagböcker hur jobbigt det blev, men den sista dagen gjorde de en krävande stigning från Auspija-floden upp till Djatlovpasset. De måste ha varit svettiga och trötta när de kom fram.

Vad tror du det var som hände natten mellan den 1 och 2 februari?

– Sina svettiga kläder hade gruppledningarna lagt att torka i god ordning – de kunde inte behålla dem på för då hade de börjat frysa. Under natten uppstod plötsligt häftiga fallvindar som är vanliga på den här typen av sluttningar. Tältet höll på att slitas sönder och de var tvungna att lämna det i hast. Därför hann de inte klä på sig.

– De täckte tältet med snö för att det inte skulle blåsa iväg. Sedan tog de sig nerför sluttningen för att söka skydd mot vindarna, som har en stark köldförstärkande effekt. Krivonisjtjenko och Dorosjenko försökte göra upp eld, medan de övriga började bygga upp två vindskydd.

– Först dog Krivonisjtjenko och Dorosjenko. De övriga drog av dem dem kläderna för att värma sig. Men de förlorade kamplöpningen mot kölden och frös ihjäl, en efter en.

Att tre av de förolyckade hade skall- och bröstskador förklarar Holmgren med att ett av de båda snöskydden troligen kollapsade. Skadorna på kropparna skulle i så fall ha uppkommit efter deras död.

Richard Holmgren påpekar att plötsliga fallvindar har skördat offer tidigare. År 1978 skedde en likadan olycka i jämtländska Anarisfjällen. Nio personer på skidtur råkade ut för oväntade fallvindar på 25 meter i sekunden. De försökte skydda sig genom att gräva ut ett vindskydd i snön, men bara en person överlevde.

Varför har teorin om fallvindar inte fått så stort stöd i Ryssland?

– Det mänskliga kynnet vill ha ett mysterium, och de här tankegångarna har fått etablera sig under så lång tid. Myndigheterna gjorde ingen utförlig undersökning utan lade locket på, det hände mycket i luft- rummet över Sovjetunionen på den tiden och man ville inte ha en massa folk snokande i Uralbergen.

Richard Holmgren och Andreas Liljegren håller nu på med en dokumentärfilm om sin expedition. Det är än så länge oklart vem som ska sända den.

Anna-Lena Laurén